Prie pylimo P šlaito iškastame *šurfe 14* fiksuotas nuo 60 cm iki 1 m kultūrinis sluoksnis su gana stambiais akmenimis ir rūdnelės nuolaužomis. Liko neaiškus jų datavimas, taip pat ir akmenų paskirtis. *Šurfe 19* aptiktos dvi neaiškios paskirties duobės, vienoje iš jų rasta lipdytinės keramikos lygiu ir grublėtu paviršiumi.

Žvalgymų metalo detektoriumi metu aptikta II a. Romos moneta – sestercija (3 pav.). Ji kaldinta 164–168/169 m., sveria 20 g. Averse – Liucilos, Liucijaus Vero (valdžiusio kartu su Marku Aurelijumi) žmonos ir imperatorienės (164–168/169 m.) atvaizdas. Reverse – Hilarito (linksmybės) personifikacija su palmės šaka ir gausybės ragu. Figūros šonuose raidės S–C – Senato Consulto (Senato sprendimu). Monetos būklė gera. 1972 m. duomenimis, Liucilos sestercijų Lietuvoje buvo rasta dvylika. Taip pat 1972 m. duomenimis, archeologinių tyrimų metu romėniškos monetos aptiktos vos ant kelių piliakalnių. Didžioji jų dalis rasta kapinynuose ir lobiuose. Todėl galima teigti, kad monetos radimas Pagramančio piliakalnio aikštelėje svarbus ir neeilinis įvykis Lietuvos archeologijai.

Kultūrinis sluoksnis daugumoje šurfų ir perkasų pagal radinius – molio tinką, lipdytinę keramiką lygiu ir grublėtu paviršiumi (4 pav.) – datuotas I tūkst. I puse. Išskyrus šurfą 14 ir perkasą 11 jis nestoras ir mažiau intensyvus, nei fiksuojamas kituose piliakalniuose. Tai leidžia daryti prielaidą, kad piliakalnis naudotas neilgai ir greičiausiai tautų kraustymosi laikotarpio pradžioje (V–VI a.) apleistas. Vėliau (manoma, kad XIII a.) piliakalnis rekonstruotas – supiltas naujas didesnis pylimas. Tačiau ir vėl piliakalnis naudotas trumpą laiką, kadangi nesusidarė šio laikotarpio kultūrinis sluoksnis. 2012 m. archeologinių tyrimų metu registruoti 25 radiniai perduoti į LNM.

Pagramančio piliakalnio 2012 m. tyrimai tik padidino šio paminklo svarbą Lietuvos paveldui ir archeologijai bei įpareigojo skirti jo apsaugai ypatingą dėmesį.

Pagramantis hillfort

In 2012, a total of 137 m^2 (Fig. 1) was excavated at Pagramantis hillfort (Tauragė District, W Lithuania). A cultural layer with finds was discovered in only some of the trenches. A 3–3.5 m deep, roughly 30 m wide ditch was discovered beneath the existing bank (Fig. 2) in trench 7. A 15–100 cm thick cultural layer from the first half of the 1st millennium with pottery with rough and smooth surfaces, stones, and small pieces of charcoal was found in trenches 10–11 and test pits 14, 19. The metal detector survey turned up a Roman coin, a Lucilla (164–168/169) sestertius (Fig. 3). The bulk of the finds consisted of hand built pottery with smooth and rough surfaces (Fig. 4). The hillfort was used during the 2nd–6th and the 13th centuries.

Agnė Vaitkuvienė

Prelomciškės piliakalnio papėdės gyvenvietė

Prelomciškės piliakalnis (kitur vadinamas ir Eglynų vardu) (UK 22947) su papėdės gyvenviete (UK 22948) yra 1,75 km į R nuo Simno–Teizų kelio ir 85 m į P nuo Prygos įtekėjimo į Dusios ežerą (Lazdijų r., Teizų sen.). Piliakalnis įrengtas Dusios ežero V krante, ties bevardžio upelio žiotimis esančioje kalvoje. P, V ir Š papėdėse 3 ha plote yra papėdės gyvenvietė, kurioje rasta grublėtos keramikos. Piliakalnis datuojamas I tūkst. – XIII a. Jo saugoma teritorija užima 4,2 ha.

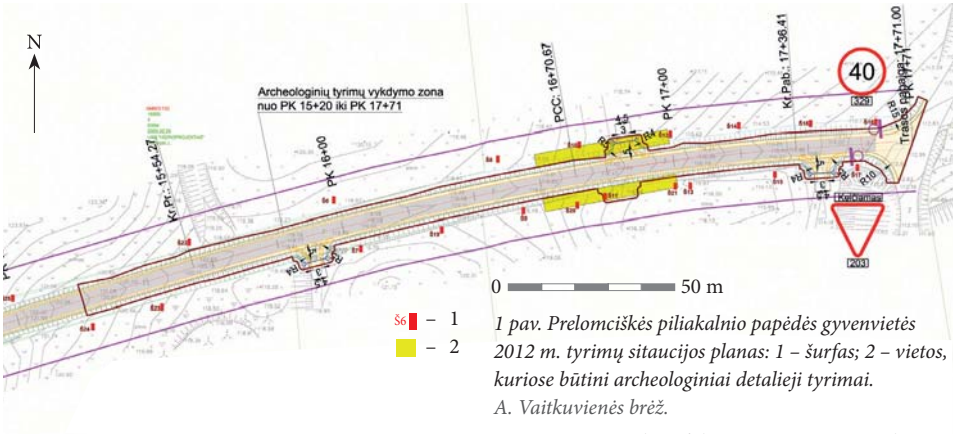

1 pav. Prelomciškės piliakalnio papėdės gyvenvietės 2012 m. tyrimų sitaucijos planas: 1 – šurfas; 2 – vietos, kuriose būtini archeologiniai detalieji tyrimai. A. Vaitkuvienės brėž.

Fig. 1. Situation plan of the 2012 excavation at the settlement at the foot of Prelomčiškė hillfort: 1 – test pit; 2 – sites at which an excavation is necessary

Prelomciškės piliakalnį žvalgė kelios ekspedicijos – 1954 m. vadovaujama P. Kulikausko (LII), 1977 m. R. Olišausko, 1989 ir 2001 m. – E. Ivanausko (abi – MMT). Jų metu piliakalnio aikštelės Š pakraštyje aptiktas 70 cm storio, o aikštelės viduryje – daugiau kaip 1 m storio kultūrinis sluoksnis. Piliakalnio P papėdėje rasta lipdytų puodų grublėtu paviršiumi šukių. 2001 m. į V nuo piliakalnio pastebėtas ir dvarvietės kultūrinis sluoksnis. 2006 m. KPIP archeologė E. Pranckėnaitė atliko Prelomciškės piliakalnio teritorijos žvalgomuosius archeologinius tyrimus. Jų metu iškasti 5 1x1 m dydžio šurfai, aptikta daugiau kaip dešimties lipdytinės keramikos lygiu ir brūkšniuotu paviršiumi fragmentų (*ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 86–87).

2012 m. šalia piliakalnio buvo rekonstruojamas kelias Prelomciškė–Dusios ežeras. Jis prasideda nuo sankryžos su rajoniniu keliu 2509 Rūda–Šventežeris–Teizai–Kavalčiukai ir baigiasi sankryža su vietiniu keliu, 100 m atstumu iki Dusios ežero bei Prelomciškės piliakalnio. Rekonstruojamo kelio ilgis – 1771 m, vyraujantis kelio plotis – 5–7 m. Ant esamos žvyro dangos buvo įrengiami 50 cm storio smėlio ir skaldos sluoksniai bei klojama 6 cm storio asfaltbetonio danga. Šalia kelio įrengiami grioviai. Šio kelio apie 700 m ilgio atkarpa patenka į Prelomčiškės piliakalnio vizualinės apsaugos pozonį, o 170 m ilgio jo R dalis ribojasi su papėdės gyvenvietės Š pakraščiu.

2012 m. žvalgomieji archeologiniai tyrimai vykdyti saugomos teritorijos ribose ir jos prieigose (1 pav.). Pagrindinis tikslas buvo išsiaiškinti, ar kelio rekonstrukcijos vietoje yra kultūrinis sluoksnis, surinkti duomenis apie jo chronologiją ir nustatyti detaliųjų tyrimų, jei tokių prireiktų, apimtis.

Pirmiausia 160 m atkarpoje buvo išmatuota 13 šurfų abiejose kelio pusėse šachmatine tvarka (6, 8, 10, 12, 14, 16, 18 į Š nuo kelio, 7, 9, 11, 13,

2 pav. Molinis verpstukas. O. Fediajevo nuotr.

Fig. 2. A clay spindle whorl

15, 17 – į P). Šurfai numeruoti tęstine tvarka, pradedant nuo 6 (pratęsiant 2005 m. šurfų numeraciją). Šurfuose 6–9, 12–18 jokių radinių nebuvo.

Šurfe 10 40–50 cm gylyje atidengtas tamsaus grunto 70 cm storio kultūrinis sluoksnis. Jo apatinė 20 cm storio dalis tamsesnė ir su didesniu degėsių kiekiu, bet be radinių. Viršutiniame šviesesniame horizonte aptiktos dvi žiestos keramikos šukės.

Šurfe 11 70–75 cm gylyje atidengtas juodas kultūrinis sluoksnis su degėsiais ir radiniais. Jame aptikta 10 buitinės keramikos šukių, du smulkūs molio tinko gabaliukai, 3 gyvūnų kaulai. 4 šukės priklausė lipdytam indui lygiu paviršiumi, 6 – ankstyvajai lipdytai keramikai grublėtu paviršiumi, datuojamai I tūkst. I puse. Šis intensyvus kultūrinio sluoksnio horizontas buvo 50–55 cm storio.

Ištyrus pirmuosius 13 šurfų buvo nuspręsta patikslinti galimas teritorijos, kurioje aptiktas kultūrinis sluoksnis, ribas. Todėl kelio P pusėje buvo matuoti dar 3 šurfai – 19–21. Šurfe 19 kultūrinio sluoksnio nebuvo.

Šurfe 20 40 cm gylyje atsidengė dvi 80 cm skersmens juodos žemės su degėsiais dėmės. 60 cm gylyje abiejose duobėse aptiktos pirmosios lipdytinės keramikos šukės, 70 cm gylyje didesnėje – geležinis peilis ir verpstukas. Iš viso surinkti 39 lipdytinės keramikos grublėtu ir lygiu paviršiumi fragmentai. Tarp šukių daugiausiai sienelių, tačiau rasta ir pakraštėlių, leidusių kultūrinį sluoksnį datuoti I tūkst. I puse. Tam pačiam laikotarpiui priskirtinas ir labai geros būklės verpstukas (2 pav.), taip pat šlako fragmentai, du molio tinko gabaliukai. Aptiktas peilis greičiausiai pateko į gruntą vėliau – pagal formą ir būklę jis priskirtas XVI–XVIII a., t. y. dvarvietės laikotarpiui. Taip pat iš šio laikotarpio turėtų būti gyvulių kaulai, rasti viršutinėje kultūrinio sluoksnio dalyje. Kultūrinio sluoksnio storis duobėse buvo 70–80 cm, už jų ribų – 40 cm.

Šurfe 21 40–50 cm gylyje aptiktos dvi to paties indo I tūkst. pradžia datuojamos brūkšniuotosios keramikos šukės, 3 smulkios šukelės grublėtu paviršiumi bei du molio tinko fragmentai. Kultūrinio sluoksnio storis šiame tyrimų plote buvo 20–30 cm.

Ties šurfu 21 fiksuota ankstyvojo kultūrinio sluoksnio užimamos teritorijos R riba. V jos riba laikytina daubos pabaiga tarp šurfo 9 ir 20. Iš viso kultūrinis sluoksnis patenka į 40 m ilgio ruožą. Tokio pat ilgio atkarpa su ankstyvuoju kultūriniu sluoksniu turėtų būti ir kitoje kelio pusėje.

Tolesni tyrimai perkelti už papėdės gyvenvietės ribų, į V nuo užpelkėjusios įdubos. Čia matuoti paskutiniai 4 šurfai – 22–25. *Šurfe 22* 70 cm gylyje atkastas apie 30 cm storio pilko grunto su pavieniais angliukais sluoksnis, bet be radinių, todėl liko neaišku, ar tai kultūrinis sluoksnis. Šurfuose 23–25 kultūrinis sluoksnis nefiksuotas.

Vykstant žvalgomiesiems tyrimams buvo atliekami vizualiniai ir žvalgymai metalo detektoriumi visoje kelio statybos darbų zonoje. Jų metu rasti 3 radiniai, papildę sąrašą: XX a. medaliukas, 1655 m. LDK kaldintas Jono Kazimiero (1648–1668) varinis šilingas bei XIX–XX a. pradžios kareiviška saga. Kiti radiniai – gilzės, kulkos, technikos detalės, įvairios metalinės šukės – neregistruoti. Registruoti 57 radiniai, taip pat smulkios neinventorintos keramikos šukės bei molio tinko fragmentai perduoti LNM.

Po tyrimų darbų užsakovams nurodyta, kad negalimi griovio įrengimo darbai 40 m ilgio atkarpoje abiejose kelio pusėse, kol 320 m^2 dydžio teritorijoje nebus atlikti detalieji tyrimai. Šie turėtų būti vykdomi 2013 m.

0 3 cm

3 pav. Brūkšniuotos ir lygios keramikos šukės. O. Fediajevo nuotr.

Fig. 3. Sherds of pottery with brushed and smooth surfaces

2012 m. žvalgomųjų tyrinėjimų Prelomciškės piliakalnio papėdės gyvenvietėje metu ištirta 20 1x2 m dydžio šurfų – bendras 40 m^2 dydžio plotas. Trijuose šurfuose (11, 20, 21) aptiktas intensyvus I tūkst. I pusės kultūrinis sluoksnis su lipdytine keramika brūkšniuotu, lygiu ir grublėtu paviršiais (3–4 pav.), moliniu verpstuku, geležies lydymo atliekomis, molio tinku. Šurfuose 10, 24, taip pat žvalgymo metalo detektoriumi tarp šurfų 6 ir 8 metu aptikti dvarvietės laikotarpiu – XVII–XVIII a. – datuotini radiniai: geležinis peilis, kaltinė vinis, Jono Kazimiero varinis šilingas, gyvūnų kaulai. Dar keliuose šurfuose fiksuotas tamsesnis gruntas, galėjęs būti kultūriniu sluoksniu, nors radinių juose nerasta.

4 pav. Grublėtos keramikos šukės. O. Fediajevo nuotr.

Fig. 4. Sherds of pottery with rough surfaces

The settlement at the foot of Prelomčiškė hillfort

In 2012, during a field evaluation of the settlement at the foot of Prelomčiškė hillfort (Lazdijai District, SW Lithuania), a total of 40 m^2 (20 test pits) was excavated (Fig. 1). Three test pits (11, 20, 21) contained a rich cultural layer from the first half of the 1st millennium with hand built pottery with brushed, smooth, and rough surfaces (Figs. 3–4), a clay spindle whorl (Fig. 2), iron smelting waste, and clay daub. Test pits 10 and 24 as well as the metal detector survey between test pits 6 and 8 yielded finds from the 17th–18th-century manor period: an iron knife, a hand-forged nail, a John II Casimir copper shilling, and animal bones. Darker soil, which could be a cultural layer although it contained no finds, was also recorded in several test pits.

0 5 cm